

KS. ZBIGNIEW JANCZEWSKI
UKSW Warszawa

PRZYKAZANIA KOŚCIELNE WEDŁUG KATECHIZMU Z 1992 R. W UJĘCIU KODEKSU PRAWA KANONICZNEGO I POLSKIEGO PRAWODAWSTWA KOŚCIELNEGO

Wstęp

W dwudziestą rocznicę zakończenia Soboru Watykańskiego II w czasie obrad Nadzwyczajnego Zgromadzenia Synodu Biskupów (1985 r.) postanowiono przygotować nowy katechizm, będący kompendium całej nauki katolickiej w dziedzinie wiary i moralności. Od roku 1986 specjalna komisja, złożona z dwunastu kardynałów i biskupów pod przewodnictwem kard. Józefa Ratzingera opracowywała projekt dokumentu. Był on następnie przedmiotem rozległych konsultacji, obejmujących między innymi wszystkich biskupów oraz instytuty teologiczne. Dnia 11 października 1992 r., ponad czterysta lat po opublikowaniu w 1566 r. przez papieża Piusa V poprzedniego *Katechizmu rzymskiego* Ojciec Święty Jan Paweł II zarządził publikację nowego katechizmu.

Katechizm Kościoła katolickiego przedstawia nauczanie Pisma św., Tradycji i autentycznego Urzędu Nauczycielskiego, a także dziedzictwo Ojców i Doktorów Kościoła. Ma umożliwić lepsze poznanie doktryny katolickiej, ożywiając równocześnie wiarę Ludu Bożego. Jego zadaniem jest również wyjaśnianie światłem wiary nowych problemów, które pojawiły się w świecie i Kościele w naszych czasach. Omawiany dokument na nowo sformułował tzw. *Przykazania kościelne*. Odnoszą się one do życia moralnego, mając na celu zagwarantowanie wiernym niezbędnego minimum ducha modlitwy i wysiłku moralnego we wzrastaniu miłości do Boga i bliźniego¹.

Innym ze sposobów przekazywania wiary jest prawo kościelne². Oba ważne dokumenty, *Kodeks prawa kanonicznego* z 1983 r. i *Katechizm Kościoła katolickiego* wzajemnie się uzupełniają. Przykazania kościelne zawarte w *Katechizmie* znajdują swoją konkretyzację, dopełnienie i wyjaśnienie

¹ Por. *Katechizm Kościoła katolickiego*, Poznań 1994, nr 2041; Na oznaczenie tego dokumentu używam skrótu: KKK.

² Por. R. Sobański, *Teoria prawa kościelnego*, Warszawa 1992, s. 90-91.

w prawie kanonicznym. Celem niniejszego artykułu jest ukazanie tychże przykazań przez pryzmat *Kodeksu prawa kanonicznego*, a także kościelnego prawodawstwa polskiego.

W niedziele i święta we Mszy św. nabożnie uczestniczyć

Pierwsze z przykazań domaga się od wiernych odpowiedniego, godnego udziału w celebracji Eucharystii niedzielnej oraz w dni świąteczne³. Również w kan. 1247 znajdujemy zobowiązanie wiernych do uczestnictwa we Mszy św. w niedziele i w święta nakazane. Podmiotem obowiązku są wierni posiadający używanie rozumu i ukończony siódmy rok życia (kan. 11). Z racji duszpasterskich i wychowawczych trzeba jednak troszczyć się o wcześniejsze przyzwyczajanie dzieci do tego obowiązku⁴. Jego podstawą jest nie tylko sama obecność na Eucharystii, ale rzeczywisty, czynny udział w ceremoniach⁵. Nakazowi uczestnictwa czyni się zadość biorąc udział we Mszy św. w dzień świąteczny lub też wieczorem dnia poprzedniego (kan. 1248 par.1).

Kodeks prawa kanonicznego w kan. 1246 par.1 podaje spis świąt, w które oprócz niedzieli istnieje obowiązek uczestniczenia w Eucharystii. Są to następujące święta:

Boże Narodzenie,
Objawienie Pańskie,
Wniebowstąpienie,
Boże Ciało,
Świętej Bożej Rodzicielki,
Niepokalane Poczęcie,
Wniebowzięcie,
Św. Józefa,
Św. Apostołów Piotra i Pawła,
Wszystkich Świętych.

Uczestnictwo w świątecznej Eucharystii w naszym kraju reguluje dodatkowo dyspensa kard. Stefana Wyszyńskiego z dnia 8.03.1965 r., zwalniająca z obowiązku Mszy św. w niektóre święta zniesione przez władze państwowe. Z powyżej przytoczonych świąt powszechnych w Polsce na mocy powyższego dokumentu nie istnieje konieczność przyścia na Eucharystię w święta:

³ Por. KKK, nr 2042.

⁴ Por. S. Congr. Cultu Divino, Directorium de Missis cum pueris, 1.11.1973, AAS 66 (1974), s. 30-46.

⁵ Por. H. Muller, De christifidelium obligatione Missae dominicali participandi sub aspectu canonico, Periodica 63 (1974) s. 411-428.

Objawienia Pańskiego,
Wniebowstąpienia,
Piotra i Pawła,
Niepokalanego Poczęcia⁶.

Przy okazji można w tym miejscu postawić pytanie, czy dzisiaj gdy w przypadku braku czasu na uczestnictwo we Mszy świętecznej poza niedzielą można przyjść na Eucharystię wieczorem dnia poprzedniego (por. kan. 1248 par. 1), dyspensa prymasa jest jeszcze potrzebna? Odpowiedź jest twierdząca, ponieważ w nowej rzeczywistości w jakiej żyjemy, w Polsce duża grupa wiernych pracuje w prywatnych przedsiębiorstwach na dwie lub trzy zmiany, czyli praktycznie od rana do wieczora, czasami przez kilka następujących po sobie dni. Nie mają oni zatem często możliwości uczestniczenia we Mszy ani w uroczystość przypadającą w dniu pracy, ani też wieczorem dnia poprzedniego⁷

Istotnym problemem dla wiernego jest też czasem niemożliwość zadośćuczynienia pierwszemu przykazaniu kościelnemu np. ze względu na chorobę, dużą odległość do najbliższej świątyni lub też braku kapłana mogącego celebrować nabożeństwo. Prawo powszechne zaleca wtedy, szczególnie na terenach, gdzie brakuje wystarczającej liczby kapłanów, wspólne odprawienie przez wiernych liturgii Słowa Bożego. Taka liturgia może się odbyć w kościele parafialnym lub innym miejscu świętym. Wierni mogą też wyznaczyć sobie odpowiedni czas na modlitwę osobistą, rodzinną lub nawet w grupach zgromadzonych wspólnie rodzin⁸. Przy sprawowaniu wspomnianej liturgii trzeba jednak wziąć pod uwagę przepisy wydane przez miejscowego biskupa diecezjalnego (o ile oczywiście takie istnieją) (kan. 1248 par.2).

Przynajmniej raz w roku spowiadać się

Drugie przykazanie kościelne ma zapewnić przygotowanie do Eucharystii przez przystąpienie do sakramentu pokuty i pojednania, będącego kontynuacją nawrócenia i przebaczenia, zapoczątkowanego na chrzcie św.⁹ Obowiązek spowiadania się wiernego przynajmniej jeden raz w roku został

⁶ Por. S. Wyszynski, Dyspensa. Udzielenie aż do odwołania dyspensy od obowiązku uczestnictwa we Mszy św. i od powstrzymania się od prac służebnych w święta cywilnie zniesione, 8.03.1965, N.982/65/P. – ad N.1312/64/P., Wiadomości Archidiecezjalne Warszawskie 47 (1965) nr 7, s. 145-146.

⁷ Z. Janczewski, Prawodawstwo Konferencji Episkopatu Polski i prymasów w zakresie sakramentów wtajemniczenia chrześcijańskiego, Prawo Kanoniczne 40 (1997) nr 3-4, s. 165.

⁸ J. Bakalarz, Miejsca i czasy święte; w: Komentarz do Kodeksu prawa kanonicznego z 1983 r., t. III, Lublin 1986, s. 420.

⁹ Por. KKK, nr 2042.

wprowadzony przez konstytucję nr 21 Soboru Laterańskiego IV w 1215 r.¹⁰. Obecnie kwestię tę reguluje kan. 989, nakazując wiernym, którzy osiągnęli wiek rozeznania conajmniej raz na rok szczerze wyznać swoje grzechy ciężkie. Podstawą obowiązku spowiadania się z grzechów ciężkich jest zarówno prawo Boże jak i kościelne¹¹. Człowiek może się uwolnić od grzechu ciężkiego przy pomocy sakramentu pokuty lub aktu żalu doskonałego, zakładającego skorzystanie z tego sakramentu. Prawo boże odnośnie do obowiązku spowiedzi zostało bliżej określone przez prawo kościelne, które wyznaczyło pewne minimum w przystępowaniu do sakramentu pokuty i pojednania¹².

Spowiedź powinna być szczerą, penitent ma wyznać całą prawdę o sobie i swoich grzechach. Spowiednik w sakramencie pokuty pełni rolę sędziego, oceniającego penitenta i wyznaczającego mu zadośćuczynienie, co nie jest w pełni możliwe, jeżeli penitent nie przedstawi kapłanowi prawdziwych faktów¹³.

Doroczne wyznanie grzechów musi także mieć charakter indywidualny. Jeżeli wierny w danym roku przyjął już rozgrzeszenie zbiorowe, w dalszym ciągu ma obowiązek przystąpienia do spowiedzi indywidualnej. Przy rozgrzeszeniu zbiorowym nie ma bowiem wyznania grzechów spowiednikowi, w konsekwencji czego grzechy nie są poddane bezpośrednio władzy kluczy. Tymczasem kan. 988 par. 1 domaga się aby grzechy ciężkie zostały poddane takiej władzy bezpośrednio¹⁴. Warto zwrócić uwagę na fakt, iż obowiązek corocznej spowiedzi zależy w istocie od świadomości wiernego o popełnieniu przez niego grzechu ciężkiego.¹⁵ Program duszpasterski Kościoła zakłada jednak, że wierni, zwłaszcza dojrzałsi pod względem religijnym, przystępują do spowiedzi sakramentalnej częściej i systematycznie, nieustannie doskonaląc łaskę chrztu.¹⁶

Zaniedbanie omawianego obowiązku zostało usankcjonowane przez wcześniej wspominany Sobór Laterański IV grzechem ciężkim (konstytucja 21)¹⁷.

¹⁰ Enchiridion Symbolorum, ed. 1996, nr 812.

¹¹ S. Thomas Aq., Summa Theologica, Suppl. q. V, a. 3.

¹² A. Marcol, Pokuta i sakrament pokuty, Opole 1992, s. 110.

¹³ M. Pastuszko, Chrześcijanin jako penitent (kanony 987-991), Prawo Kanoniczne 39 (1996) nr 3-4, s. 144.

¹⁴ Por. M. Pastuszko, Równoczesne rozgrzeszenie wielu penitentów bez uprzedniej ich spowiedzi indywidualnej, Prawo Kanoniczne 31(1988) nr 1-2, s. 80.

¹⁵ Por. P. Hemperek, Sakrament pokuty; w: Komentarz do kodeksu prawa kanonicznego..., s. 168.

¹⁶ T. Pawluk, Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II, t. II, Olsztyn 1986, s. 414.

¹⁷ Enchiridion Symbolorum, ed. 1996, nr 812.

Przynajmniej raz w roku w czasie wielkanocnym Komunię św. przyjąć

Trzecie z przykazań określa minimum w przyjmowaniu Ciała i Krwi Pańskiej w związku ze świętami wielkanocnymi, będącymi źródłem i ośrodkiem liturgii chrześcijańskiej¹⁸. Obowiązek ten został wprowadzony przez wspomnianą już wcześniej 21 konstytucję Soboru Laterańskiego IV w 1215 r., który opowiedział się za przynajmniej jedną w ciągu roku spowiedzią wiernego i za przyjęciem przez niego Komunii św. przynajmniej na Wielkanoc¹⁹. Aktualnie w prawie kanonicznym kwestię tę reguluje kan. 920.

Według przepisów liturgicznych okres wielkanocny rozpoczyna się niedzielą Zmartwychwstania Pańskiego, a kończy w uroczystość Zesłania Ducha św. Przedmiotem obowiązku jest godziwe przyjęcie Eucharystii, zatem nie zostaje on wypełniony, gdy wierny dopuszcza się świętokradztwa, przyjmując Chrystusa Eucharystycznego w grzechu ciężkim²⁰.

W naszym kraju czas, w którym istnieje możliwość wypełnienia trzeciego przykazania kościelnego, jest znacznie dłuższy. Nie ogranicza się on jedynie do okresu wielkanocnego, tak jak nakazuje to kan. 920 par. 2, lecz rozpoczyna się już w niedzielę poprzedzającą środę popielcową, a kończy w niedzielę Trójcy Przenajświętszej²¹. Możliwość ta wypływa z niepamiętnego zwyczaju, istniejącego w Polsce²².

Paragraf drugi kan. 920 przewiduje również odstępstwo od zasady. Jeżeli zachodzi słuszna przyczyna, nakaz przyjęcia wielkanocnej Komunii św. powinien być wypełniony w innym czasie w ciągu roku. Może się bowiem zdarzyć, iż wierny przebywa dłużej w kraju, gdzie nie ma świątyn katolickich (np. w państwie islamskim – pracując na kontrakcie). W takiej sytuacji najszybciej, gdy stanie się to możliwe, musi przystąpić do Stołu Pańskiego, nie później jednak, niż w rok od poprzedniego przyjęcia Eucharystii.

Ustanowione przez Kościół dni święte święcić

Przykazanie to uzupełnia obowiązek Mszy św. niedzielnej, zawarty w pierwszym przykazaniu kościelnym²³. Zadośćuczynienie bowiem nakazowi świętowania obejmuje dwa obowiązki:

¹⁸ Por. KKK nr 2042.

¹⁹ Enchiridion Symbolorum, dz. cyt.

²⁰ Por. M. Pastuszko, Najświętsza Eucharystia według Kodeksu prawa kanonicznego Jana Pawła II, Kielce 1997, s. 194.

²¹ Z. Janczewski, dz. cyt., s. 172.

²² Por. Wyjaśnienie Konferencji Episkopatu Polski w sprawie wypełnienia obowiązku przyjęcia Najświętszej Eucharystii w okresie wielkanocnym, 21.03.1985, BP 26/86/798, Pismo Okólne 26 (1986) s.1; M. Pastuszko, Najświętsza Eucharystia..., s. 196.

²³ Por. KKK, nr 2043.

uczestniczenia we Mszy św.,
powstrzymania się od pracy²⁴

Czwarte z przykazań opiera się na przykazaniu Bożym (pamiętaj, abyś dzień święty święcił). Obowiązkiem dnia świątecznego jest powstrzymanie się od pewnych prac i zajęć. Cel tego obowiązku to ułatwienie wiernym oddawania czci Bogu, przeżywanie radości właściwej danemu świętu oraz korzystanie z należnego każdemu człowiekowi odpoczynku duchowego i fizycznego (kan. 1247).

Kodeks prawa kanonicznego z 1917 r. wyliczał konkretne formy prac, których nie wolno było wykonywać w święta. Zakazane były zatem prace służebne, czynności sądowe, publiczny handel, jarmarki i inne akty publicznego kupna lub sprzedaży (kan. 1248). Prawo aktualnie obowiązujące ujmuje ten przedmiot ogólniej, a przez to i szerzej. Zgodnie z kan. 1247 przedmiotem zakazu są objęte prace i zajęcia, które utrudniają osiągnięcie celu dnia świątecznego, czyli uczczenia Boga, przeżywania radości oraz duchowego i fizycznego odpoczynku. Jednakże przy tak ogólnie określonym obowiązku, trudno jest ustalić dokładnie granice zakazu, który na dodatek poniekąd się relatywizuje, w zależności od konieczności życiowej, miejscowych zwyczajów oraz konkretnej sytuacji poszczególnych osób. Stąd w tej dziedzinie potrzebne jest odpowiednie formowanie sumień wiernych, poprzez posługę nauczania w Kościele²⁵ Formacja – i to skuteczna – jest w Polsce tym bardziej nieodzowna, gdyż obok tradycyjnej, koniecznej pracy zmianowej (np. w kolejnictwie, służbie zdrowia czy policji), coraz powszechniejsza staje się praca świąteczna w supermarketach, małych sklepikach – otwartych non stop, na różnego rodzaju kursokonferencjach organizowanych w niedziele przez pracodawców, a nawet na wyższych uczelniach w ramach tzw. studiów zaocznych.

Posty nakazane zachowywać

Piąte z przykazań kościelnych wyznacza okresy ascezy i pokuty, przygotowujące do uroczystości liturgicznych, przyczyniając się do opanowania popędów i do zachowywania wolności serca²⁶. Przy omawianiu tego przykazania Katechizm Kościoła katolickiego przytacza kanony 1249-1251 Kodeksu prawa kanonicznego. Pierwszy z nich zawiera fundamentalną zasadę dyscypliny pokutnej, zobowiązującą wszystkich wiernych, na mocy prawa Bożego, do czynienia pokuty. Obowiązek naturalny wynika z konieczności

²⁴ E. Szafronowski, Podręcznik prawa kanonicznego, t. IV, Warszawa 1986, s. 265.

²⁵ J. Bakalarz, dz. cyt., s. 420.

²⁶ Por. KKK, nr 2043.

rozwoju życia wewnętrznego, opanowania słabości natury ludzkiej, ekspiacji za grzechy oraz potrzeby wznoszenia duszy do Boga. Boże prawo pokuty dotyczy wszystkich ludzi (prawo naturalne), a szczególnie chrześcijan (prawo pozytywne). Kan. 1249 nie precyzuje konkretnego sposobu czynienia pokuty, zostawiając każdemu swobodę doboru środków („każdy na swój sposób”), dostosowanych do warunków życia, stanu, zdrowia a także powołania²⁷.

Wspomniany kanon wskazuje także na różnorodne formy i środki pokuty. Na pierwszym miejscu wymienia modlitwę i uczynki pobożności, na drugim uczynki miłości, dalej akty umartwienia praktykowane przez wierniejsze wypełnianie własnych obowiązków, zwłaszcza przez zachowanie postu i wstrzemięźliwości. Dniami pokutnymi są poszczególne piątki całego roku, okresem pokutnym jest natomiast wielki post (kan. 1250-1251).

Post to powstrzymywanie się od jedzenia pewnych potraw oraz czasowe ograniczanie ilości dziennego spożycia z motywów religijno-moralnych. Zachowywanie postu jest przejawem duchowej przemiany i aktem cnoty umiarkowania. Moralna powinność poszczenia znajduje swoją podstawę w naturze tego czynu i ewangelicznej normie nawracania się, a także w pozytywnym nakazie prawodawcy kościelnego²⁸. Potrzeba zachowywania postu jako jednej z form pokuty wypływa z prawa Bożego, zarówno naturalnego jak i pozytywnego²⁹. Przepisy kościelne służą jako środek do bliższego określenia tego obowiązku, zwłaszcza gdy chodzi o podmiot, przedmiot i czas jego wykonywania³⁰.

Post tradycyjnie dzieli się na:

- jakościowy (abstinentia), zwany też wstrzemięźliwością od pewnych pokarmów,
- ilościowy, polegający najogólniej mówiąc na ograniczeniu ilości spożywanego posiłku,
- ścisły, będący połączeniem ilościowego i jakościowego.

Zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa kanonicznego w praktyce aktualnie występują tylko dwie postacie postu – jakościowy i ścisły.

Kodeks prawa kanonicznego w kan. 1251 nakazuje zachowanie wstrzemięźliwości od spożywania mięsa lub innych pokarmów we wszystkie piątki całego roku, z wyjątkiem tych w które przypada jakaś uroczystość.

²⁷ Por. J. Bakalarz, dz. cyt., s. 421-422.

²⁸ H. Juros, Post, w: Słownik teologiczny, t.II, Katowice 1989, s. 121.

²⁹ Paweł VI, Konstytucja apostolska „Paenitemini”, 17.02.1976, została ona wyjątkowo promulgowana w L'Osservatore Romano, następnie zaś po wprowadzeniu do tekstu zmian zamieszczona w AAS 58/1966/ s.177, 179, 182 oraz nr I par. 1. W dalszej części artykułu na oznaczenie tego dokumentu używam skrótu: Paenitemini.

³⁰ J. Bakalarz, Posoborowa reforma kościelnej dyscypliny pokutnej, Kościół i prawo, t. I, Lublin 1981, s. 87.

Przepis ten w sposób nowatorski określa przedmiot postu jakościowego. Jest nim już nie tylko jak dawniej zakaz spożywania mięsa, lecz także zakaz przyjmowania innych pokarmów, przy czym każdy z nich może obowiązywać alternatywnie³¹. Przytoczony kanon upoważnia również Konferencje Biskupów do wydania przepisów bliżej określających rodzaj żywności nie będącej mięsem w dotychczasowym tego słowa znaczeniu, objętej praktyką postną. Jak bowiem wiadomo w wielu krajach ryby i inne owoce morza uchodzą obecnie za potrawy szczególnie wykwintne i smaczne, a jedzenie ich na tych terenach w dni postne nie ma tam więc nic z wymaganego przez Kościół ducha pokuty.

Kodeks zobowiązuje do zachowania postu jakościowego osoby, które ukończyły 14 rok życia (kan. 1252).

Przepisy odnoszące się do tzw. postu ścisłego znajdujemy w kan. 1251, który postanawia iż wstrzemięźliwość i post obowiązują w Środę Popielcową i w Piątek Męki i Śmierci Jezusa Chrystusa. Terminy „wstrzemięźliwość” i „post” dotyczą oczywiście postów jakościowego i ilościowego stanowiąc razem przestrzegane tzw. post ścisły. Obowiązuje on wiernych od uzyskania przez nich pełnoletności, czyli ukończenia osiemnastego roku życia, aż do rozpoczęcia sześćdziesiątego roku (kan. 1252).

W naszym kraju w dziedzinie dyscypliny postnej, podobnie jak w niektórych innych kwestiach istnieją uregulowania prawne różniące się nieco od prawa powszechnego. I tak w dniu 17.10.1966 r. Konferencja Episkopatu Polski wydała *List pasterski do Duchowieństwa i Wiernych w sprawie zmian w przepisach kościelnych dotyczących postu*, w którym stwierdza się, iż biorąc pod uwagę wielowiekową tradycję Konferencja utrzymuje w Polsce obowiązek powstrzymania się od spożywania potraw mięsnych także w wigilię uroczystości Bożego Narodzenia.³²

Warto w tym miejscu zauważyć, że wielu proboszczów niedokładnie pamiętając przepisy prawne, często w ogłoszeniach parafialnych zobowiązuje swoich parafian do przestrzegania abstynencji od pokarmów mięsnych dodatkowo w Wielką Sobotę przed uroczystością Zmartwychwstania Pańskiego. W świetle obowiązującego prawa od wielu lat nie ma już takiego obowiązku. Biskupi polscy z prymasem kard. Stefanem Wyszyńskim na czele również nie uważali za potrzebne pozostawienie w tym dniu abstynencji w naszym kraju. Nie można także powoływać się na zwyczaj, ponieważ od 1966 r. zgodnie z obowiązującym prawem powszechnym³³ abstynencja od pokarmów mięsnych w wielu społecznościach (parafialnych, rodzinnych itp.) stosujących się do prawa powszechnego nie jest już przestrzegana.

³¹ J. Bakalarz, *Miejsca i czasy święte...*, s. 425-426.

³² *Gorzowskie Wiadomości Kościelne* 10/1967/ s. 61.

³³ Por. Paenitemini, nr II par. 3.

Omawiając dyscyplinę postną obowiązującą w Polsce koniecznie trzeba przytoczyć dyspensę prymasa S. Wyszyńskiego z 30.11.1966 r. W dokumencie tym prymas powołując się na posiadane od Stolicy Apostolskiej szczególne upoważnienia udziela aż do odwołania dyspensy od obowiązku powstrzymania się od spożywania pokarmów mięsnych w piątki (za wyjątkiem Wielkiego Piątku) osobom: które stołują się w zakładach zbiorowego żywienia, w których nie są przestrzegane kościelne przepisy postne oraz wszystkim, którzy nie mają możliwości czynienia wyboru potraw, a muszą spożywać to, co jest dostępne do spożycia³⁴.

Należy dodać, iż kan. 1252 poleca duszpasterzom i rodzicom troskę o to, aby osoby, które z racji młodego wieku nie są związane jeszcze prawem postu i wstrzemięźliwości, były wprowadzane w ducha pokuty.

Obowiązek dbania o potrzeby materialne Kościoła

W punkcie drugim artykułu trzeciego Katechizmu Kościoła Katolickiego z 1992 r., zatytułowanym *Przykazania kościelne*, oprócz wyżej omówionych pięciu przykazań, znajdujemy także dodatkowy *obowiązek*. Wierni mianowicie powinni także, każdy według swoich możliwości, dbać o materialne potrzeby Kościoła³⁵. Kwestię tę reguluje Kodeks prawa kanonicznego w kan. 222 par. 1, zobowiązując wszystkich wiernych do przychodzenia z pomocą Kościołowi, aby ten miał zapewnione środki, konieczne do sprawowania kultu Bożego, wykonywania dzieł apostołstwa i miłości oraz na godziwe utrzymanie szafarzy. Powyższy obowiązek wypływa z przynależności wiernych do wspólnoty Ludu Bożego, wspólnej odpowiedzialności za realizację misji Kościoła w świecie oraz z naturalnej solidarności wobec własnej wspólnoty³⁶. Stąd też – jak podaje kan. 1260 – Kościół ma wrodzone prawo do domagania się od wiernych świadczeń koniecznych do osiągnięcia właściwych sobie celów. Poleca również biskupom diecezjalnym, aby przypominali wiernym o tym obowiązku i w odpowiedni sposób domagali się jego wykonywania (kan. 1261 par. 2).

Zasada, że to wierni zaradzają potrzebom materialnym Kościoła, pozostaje nieprzerwanie ważna od czasów opisanych w Nowym Testamencie. Filarem jego bazy finansowej są dobrowolne ofiary wiernych. Wtórne znaczenie mają opłaty świadczone pasterzom i instytucjom Kościoła za tzw.

³⁴ Przepisy postne obowiązujące na terenie Polski, N. 4082/66/P., Wiadomości Archidiecezjalne Warszawskie 49/1967/ s. 242-243; Szerzej na ten temat w: Z. Janczewski, Dyscyplina postna w Kościele od Kodeksu prawa kanonicznego z 1917 r., Śląskie Studia Historyczno Teologiczne 32 (1999) s. 161-176.

³⁵ Por. KKK, s. 468.

³⁶ T. Pawluk, dz. cyt., s. 42-43.

„usługi duchowe”. To zabezpieczenie Kościołowi środków finansowych jest traktowane przez prawo kanoniczne jako obowiązek, aczkolwiek ofiarność na rzecz Kościoła nigdy nie należała do kryteriów przynależności do niego. Wręcz przeciwnie, Kościół nie tylko wspomagał biednych, ale zawsze traktował ich – tzn. tych, którzy nie byli w stanie składać ofiar materialnych – jako „najbardziej swoich”³⁷

Warto na koniec zauważyć, iż Kościół precyzował na piśmie (czy to w formie prawa, czy też przykazań kościelnych) pewne obowiązki zazwyczaj wtedy, gdy wierni, którzy wcześniej nie mieli żadnych problemów z jakąś kwestią istotną dla życia wspólnoty, nagle zaczęli ją zaniedbywać. Podobnie stało się chyba z problemem utrzymania świątyń, duchownych itd. w niektórych krajach, skoro wśród przykazań kościelnych pojawił się nowy obowiązek troski o materialne potrzeby Ludu Bożego.

Zakończenie

W powyższym artykule ukazane zostały przykazania kościelne w ujęciu Katechizmu Kościoła Katolickiego w perspektywie prawa powszechnego, a także prawodawstwa polskiego, gdzie znajdują one swoją konkretyzację, dopełnienie i przez które są wyjaśniane.

I tak przykładowo przykazanie mówiące o obowiązku uczestnictwa we Mszy św. niedzielnej i świątecznej ma swoje odniesienie w Kodeksie prawa kanonicznego w postaci katalogu świąt nakazanych oraz w dyspensie wydanej przez kard. Stefana Wyszyńskiego, zwalniającej wiernych z takiego obowiązku w niektóre święta zniesione przez władze państwowe. W okresie wielkanocnym istnieje obowiązek przyjęcia Komunii św. Okres ten według przepisów liturgicznych trwa od niedzieli Zmartwychwstania Pańskiego do uroczystości Zesłania Ducha św. Na podstawie niepamiętnego zwyczaju prawnego istniejącego w Polsce okres, w którym możliwe staje się wypełnienie powyższego przykazania, rozpoczyna się już w niedzielę przed Środą Popielcową a kończy w niedzielę Trójcy Przenajświętszej.

Wartym podkreślenia jest także nowy obowiązek przytoczony przez katechizm obok tradycyjnych przykazań. Jest nim konieczność dbania o potrzeby materialne Kościoła.

³⁷ Por. R. Sobański, Baza finansowa Kościołów w perspektywie zintegrowanej Europy, Prawo Kanoniczne, 39 (1996) nr 3-4, s. 10-11.